

00-1c

Tlholôgô ya Bataung.

1 Tshimologô ya Bataung ba simologile ba agile mo lefatshing la Taung, mo sebakeng seo ga bo go busa kgosi Selale a na le rangwanagwe le bo-monnawe, ba agile moo, ka sebaka se Selelle a falla kwa Taung, a fallêla kwa kakgotletsa. Se se ba faladitseng kwa Teung seo ga re se itse. Dronkm ke lefatshe je le gaufi le Zwertruggens ba age moo, monne mogolo a setse antse a godile: a dira pitso yagwê, a bitse morafe wa gagwê me a emisa morwa wa gagwê o bidikwang Maboe a raya Bataung a re: "Kgosi ya lona ke wo, mo ageleng le kgotla a wê mo kgotleng le me", ne bataung ba êna ba mo agêla lekgotla: a re: "La me go tla sala kgomo", monnawe mo go lona me kgosi Maboe a neêlwa mophatô wa gagwê le bo-mogolwa-bôna gore ba no dise ba no dirêlê. Kgomo le ênê a neêlwa mophatô wa gagwê jalo le bo-mogolwa bôna gore ba modise ba no dirêlê. Ga ya lebakanyana morêna Maboe a baya pôô e le nkgwê me a e ny beêla molaô gore pôô e ge a ka bôna namane ya yôna mo kgomung tse motho e tshwenang nayô o tla e tsaya. Ke bogatšwanyane namane ya yôna ya bônala mo kgomung tsa ga monnawe tsa ga kgomo. Kgomo ya tsale namane e le kgwana mo go tšône, badisa ba kgomo tsa ga monnawe ba begêla mung a bôna ba re go bonetse namane ya. Pôô ya kgosing mo kgomung tse re di disang, mung a bôna kgomo a re; "Ga go molato".

2 Morafe wa bôna wa re: "Re bôna namane e kgwana mo Kgomung tsa ga monnao etšwana le pôô ya ene": mogolwê le ênê a didinala. Morafe wa simolola go tshwenya kgosi wa re: "A namane eo e tsewa?" Me kgosi a re "Ke tla raya badisa ba dikgomo ba e tsaya". O mongwe motho a o bolêlêla kgomo gore ga thre namane ya eno e yo tsewa; a raya badisa ba kgomo tsa gagwê a re "Le genê ka yona": Badisa ba kgomo tsa kgosing ba bolola, gore ba o tsaya namane e, ba kgomo tsa ga monnawe ba gela ka yôna, bale ba boya ba raya morêna: "Badisa ba gana ka yona", a re: "E leseng ke tla e tsaya ka ntwâ". O mongwe motho wa yôna a le teng ge badisa ba busa, a yo bolêlêla kgomo gore namane ya eno e tla tlo gapiwa ka ntwâ; e rile mo sebakeng ka morafe o tshwenya kgosi gore yo gapiwa, kgosi ya phutha morafe wa

yôna ya re: "Ka mmamšo re tla tšoga, ro gapa namane e kwa kgomung tsa ga nnakê e kgwana. Me le tswê ka marumô e lona ba botlhe". O mongwe motho a tloga fa, a yo bolêlêla Kgomo a re "Namane ya eno e tla tšoga e tlilo gapiwa ka ntwâ". Kgomo le ênê a bitsa morafe wa gagwê a o bolêlêla a re gathwe: namane ya etšho e tla tšoga e tlilwe go gapiwa ka ntwâ. Me Kgomo a raya morafe wa gagwe a re: "Lo tšogê bosigo ~~ing~~ lo gamê lo tlhacîê dinamane di salê. Namane e kgwana yôna e tsamayê le dikgomo yo e leng monna le ênê a tsamaê le dikgomo a tšhotse marumô le dithêbê tsa gagwe a tšwelwê ke letsatsi kwa nageng"

3 Me dikgomo tsa tšwêlwa ke letsatsi kwa nageng; me Kgomo a raya morafe wa gagwê a re "Kgomo tse tšotlhe tsa morafe wa ga Maboe lo di gapê lo di tsenye mo tsa rona lo gapê le badisa ba tšôna". Me ba di gapa; e rile ba sene go di gapa di fêlêlêla a lesa badisa ba tšôna gore ba boêlê kwa gae, a re "Tsamayang lo kua mokgosi leo bolêlêla bo-rra eno kwa gae lo re "Kgomo o gapile dikgomo". Me badisa ba tsêna kwa gae ba bolêla, me polêlô ya tsêna moditsebeng tsa kgosi; me kgosi ya raya monna wa kôpa mokgosi ya re: O ôpê mokgosi banna ba tšwê ba tšwêlê kwa ntlê ga motse ke ba fithêlê kafa ntlê". Me kgosi ya tšwa ya raya morafe. "Tsamayang lo sianêlê kwa kgomo di leng teng me lo seke lwa tihabana le ntê ke tlê pele", me a tla a fithêla banna le morafe wa ga Kgomo me a fithêla ba ntse fa fatshe. Me ya feta ya tsêna fa gare ga bôna ba ga Kgomo le ba gagwê a leba morafe wa gagwê a re: "Keyo Kgomo yo! Morwa selalê yo gapileng dikgomo tsa lona a boa a leba morafe wa ga Kgomo a re keyo, Maboe yo! Morwa selalê mogolwa Kgomo". A re "Me ge, re tla tihabana ge ke tla bolaya Kgomo madi a Kgomo a tla tšhologang go tla be go tšhologile madi ame le Kgomo ge a mpolalle, a madi a me a tla tšhologang go tla be go tšhologile madi aga Kgomo". A leba morafe wa gagwe a re "Dikgomo tse Kgomo a di gapang tse, o ge pile dikgomo tse rragwê tsa ga selalê". Kgomo o lo tlogeletse dikgomo di tletse kwa sakeng kwa; dinamane di tletse ka lesaka tsama yang lo di dise", kgosi Maboe a raya monnwe Kgomo a re "Dikgomo Tseo tsa ga rrago tseo ke mfago wa ~~gag~~ gago ge o rata go felle me di tletse dipelesa tse tšotlhe; tsaye dipelesa o yo tsaya bane O tseêlê bane ba gego mfago". Me Kgomo a

dira jalo. Me kgosi Maboe a boa le ntwala ya gagwê ba ya gae me a ipoka Are, "Ke Motaung wa ga Selala le nemane masakaneng wa setlhoka motlhaodi wa mma kgôrô esa tšwalweng ka mmutlwa e tšwalwang ka bogali ba ugwana wa mosetsana ba ga Gontse-a-Mutla, Madibana Matenteng barwa malekwa ka ntšhane, barwa Konanayane-ya-Mogobe ke lome ke a okaoka go lome ga ka ke ga isago ge mogokare wa noka o tlhoga". A rialo ga ipoka morêna Maboe. Mannawe Kgomo a i poka a re "Ke Motaung wa ra Kgomo wa ra Kgomo a thulwana wa gabo thulwa mophete". Kgomo le ênê a rialo ge a ipoka, ke kgaoganô ntlha ya Bataung ya Maboe le monnawe Kgomo. Morena Selalê a felelle a shwa ga sala go busa Maboe morwa gagwê ga tsemaya dingwaga tse di fetang dinyaga tse 3. Tlala ya baya teng le dikgomo tsa tlhoka khulô gwa omella. Ba fella ba tlogêla lefatshe leo la Rakgotletsa ba faladi wa ke tlala le komêlêlô e kalo eo, ba fallêla kwa lefatshing la Khidi tšwane, Boschoek ba aga mo Boschoek. Erile ba ntse ba agile mo Boschoek, tlala ya be e ntse le teng ga isiwa dikgomo moraka kwa nokeng ya kgetleng Elandsrivier. Erile bale koo gabo go bolotse Setlhogo le Tsiê ba tsemaya le dikgomo go di isa morakeng. Dikgomo le dipodi le dinku di ile moraka; e rile lengwe la malatsi Morena Ngwana wa Kgosi. Setlhogo morwa Maboe a dira letšholo a bolêlêla wa Rangwanagwe Tsiê, a re "A re dirê letšholo re tlê re thusê le ba ba kwa gae". E le letšholo la diphôlôfôlô. Lotšholo la bolola ba bolaya diphôlôfôlô. Ka ko tlhakoring le ~~gaxax~~ goteng Tsiê, ka ko lona ba bolaya phohu. Ke phôlôfôlô e makgowa a reng ke Eland me ba bo ba kgaoganye. Tsiê a roma motho

5 gore a yo bolêlêla Setlhogo a re a tlê kwano re bolaile phohu gore e re batho ba e bua a bo a le teng a tlê, a sholofêlê tšholo ja ôna. Motho a yo bolêlêla Setlhogo jaka go boletšwe. Erile Setlhogo a ise aeme ga êma ntona ya gagwê ya re "Tsamaya o mo raya o re ka re ba e rwalê ba e tlisê kwano e sa buiwa ba tlo e buêla fa". Setlhoge le ênê aeme a re tsemaya o mo raya "Ba e rwalê ba e tlisê kwano esa buiwa ba tlo ~~xxxx~~ e buêla fa". O le aboa morongoi a fitlha a bolêla a re ga thwe: E rwaleng lo e tliseng kwano esa buiwa ~~xxx~~ lo tlo e buêla kwano. Tsiê a ntsha ba le ba bedi gapê e ba ba roma jaka wa pele le gôna ntona ya ga Setlhogo ya na ya êma ya bua jaka pele,

le ênê Setlhago a êma a nna a bua jake a buile pele; ba le le bôna baya ba fitlha ba bolêla. Tsiê a raya batho ba a nang nabo e re: "Ee bueng"; ba e bua. A re. "Lo e kgaoganye pila lo ntshe tsholo ya yôna pila lobo lo e bopê pila le yôna. Lo e kgaogaye". Tsiê a re "E rwaleng re iseng kwago bôna": Ba e rwala ba fitlha kwago bôna ba e bega ba re "Kee phohu e!" Ntona ya Setlhago ya êma gapê ya re "Lo sigile tsholo ya yôna?" ba le ba re "Ga re ise re e sege".

Setlhago le ênê a ema e bua jake ~~xxx~~ motlhanka wa gagwê. Setlhago a raya ba gagwê a re: "A re tsamaeng re e tlogêleng". Tsiê le ênê a raya ba gagwê a re "E rwaleng re tsamaeng ka yôna reeng kwa morakeng wa rona. Ge ba fitlha kwa morakeng Tsiê e bêla batho ba gagwe phôlôfôlô a Sadisa tse di yan we gae. Tsiê a tsoga a roma banna ba bedi ba tsaya lekaba ba belesa tse ditšhwenetseng go ya gae kwa go morêna Maboe. Kgomo tse tšoga di bolola dio hula tsa tloga le banna. Batho ba ga Setlhago ga baka ba o disa le êne mung a bona. Tsiê a bôna molelô a le kwa nageng Setlhago a tšhubêla dinamane le dipotsane le 6 dikwana mo sakaneng momarakeng. A tšhuba tsabo Tsiê. mo marakeng abo Tsiê. Tsiê a utlwa botlhoko le batho ba gagwê. Erile ka mmamosho Tsiê a bitsa batho ba gagwê a re batlê kwa go ênê ka o letse nageng. Ge ba fitlha fa go ênê a ba raya a re bae mo sekaweng ba kgetle dimpa le dithobane ba dira byalo. Erile ge ba fitlha a re "A reeng"; a ba e têtêla pele, erile ge ba fitlha mo go bôna ya ba ntwâ fêla, ba sabotsa sepê, ge balo betsa ka dimpa le ba betse ka dimpa De ba le betsa ka dithobane lo ba betse ka phata ya maluba. Ba kobiwa ke ba Tsiê. A boya a khutlêla ya ga Setlhago a boya le ntwâ ya gagwê ba boêla kwa merakeng ya bôna. Ke gona Tsiê e ntsha batho babedi go begêla morena Maabwe le Rangwanagwe Modise se morwa wa gagwe a se dirileng kgosi Maboe le Rangwanagwê Modisê ba utlwa botlhoko.

Setlhago ge a fitlha kwa a neng a tshabetse teng, a boya a o thota bana bosigo batho ba gagwê le bôna banna ba thota bana bosigo. Morêna Maboe a nna dinyago tse di ka bang pedi a ntse e na le rangwanagwê Modisê mo Boschoek. Morago morêna Maboe a laêla rangwa nagwe Modise a re "Morwa Tawana ke tlaya kwa baneng, Ba-Taung ba ba nang le Wena ke bao". Rangwanagwe Modise e ntsha dipelesa tsa mo isa Rangwanagwê a sala a busa Boschoek; ntwâ ya ga Setlhago le Tsiê ya kgaoganya Mabwe

7

le borangwanagwe; ntwá ya Setlhogo le Tsié ya díra kgaoganyô ya bobedi le Bataung. Morêna Modisê a sala a buse mokhibitšwane ka mogolwe a tshabile a dule mo motsing a ile kwe baneng Morêna Modisê a nna kwa Khibitšwane a ntse a buse fa teng. Erile mo sebekeng sengwe ga utlwala phaphang Bakwena ba ga Manamêla Tshukulu a Tapaana le rragwe morena Powe. Tshukudu a be ~~ka~~ atšwa mo motsing wa ga Mothabeng o bidiwang Kfatsele morêna Powe a sala mo Mamogwe. Morêna Tshukudu kwa a fallletseng teng a díra ntwá gore e tlo bolaya Rragwe. A díra kgolaganô le ba ba mogolo ba Mmatau ya go boleya Rraagwe. Ga tšwa motho kwa go Tshukudu ao bolelêla Powe gore morwa wa gago o tllile go go bolaya. ~~Morena~~ Morena Powe a romêla kwa go morena modise, kwa khibitšwane gore a mo thusê. Morena modise wa Bataung adumêla a re "Ke tla go thusa. Morena Modise antsha ngwana wa gagwe Tsiê, ka ntwá go thusa Powe, Tsiê atšwa ka ntwá ya gagwê go thusa morêna Powe, me ntwá ya kopana ya tllhabana ka marumo ya bolaana thata Bataung ba fenyá ba ga morena Tshukudu, ba ga Mmatau. Jeanong Bataung ge ba boêla kwa gae ba tsaya, morêna Powe ba ya le ênê kwa Khibitšwane; ge ba fitlha kwa, ba sena go baya morena Powe, ba utlwela ge Tshukudu a tllisitse moraka mo ba neng ba lwela teng. Ge ba utlwa ge kgomo di le kafa teng Bataung ba bolotša Ntwá, ntwá ya leba kwa teng kwa merakeng, ya ba-Manamêla me ntwá ya bolaana thata ya ba ya gapa bana бага Tshukudu ba le ba bedi Kgang le Sekgale. Go fo ba lwetseng teng le kajeno go bidiwa Bo-shwêla. Batho ba Bataung ba gapa dikgomo tsa ga Tshukudu tse tšotlhe ba di gapa ba boya ka ~~ka~~ tšona, kwa Khibitšwane. Tshukudu a díra/~~ka~~ Ntwá le Bataung gore a o gapa dikgomo tsa gagwê le bana ba gagwê. Le yôna ya tllhabana ya bolaana thata Bataung ba ba fenyá ba boya ba se gapa sepê. Ke gona Tsiê a tla ipokang a re "Ke Tsiê mpholletse wa ga Modisê, dule ka díra a kgwatllhametsega; nkabo ke se busa kwe Majapele makolwanyane a na a tla fela a ne a tla jewa ka tshipi tšhwana le goleng. A re setlhape ka nku ngwanaga Modise, tllhapa ka pholwana, nku ga ena nama ya letllhalerwa kgosi. Tshejane ya moruenjana phetogi ga le a re feta ga le a sia, ke Mfurutse wa ntlhe Sebale ke tshwaretse betšho mogolo Sina, ke chwaretse бага Mphela le Sina. Le fella fao leboko la ga

8

Tsiê. Ke gôna morêna Powe a raya morêna Modise a re: "Morwa Tawan batho ba gago le bana ba gago ba nthusi tse thata ga kena se nka go lebogang ka shôna. Ke go leboga ka lefatshe la Mmamogwe; O tloge fa Khibitšwane o go aga ko Mmamogwe. Tshukudu a seka e ba aga mo go lôna". Ke gôna Batsung ba tšwa mo khibitšwane ba ya ko Mmamogwe ba age gôna ya beya lefatshe la ~~kwana~~ bôna ka ba le gapile ka marumô. Ka mo ntwana ya ga Sebetwane e ba fitlhetseng mo ten ba leka go lwa; le yona ya ba fela ke bontsi ba tšwa ba tshaba ya feta. Ka Gaboya ga tlo ntwana ya matebele a Moselekatsi ke yona e fetileng ya ba kobela rure. Erile ge ba boya kwa Matebeleng ga baka ba tlhele ba boêla mo Mmamogwe ba agile mo lefatshing le lengwe le bapile le ênê Mmamogwe gothwe ke Bothuba-nkgo Sefanyeskraal Janong ga re tlhole rena le Tsiê le Powe le Modise ba shwetse kwa Mmamogwe. Bo Maloisane morwa Tsiê fa morago ga losho lwa bôna ga busa Sefunyetswe morwa Maloisane ke ênê yo erileng ga Maburu a tsêna mo lefatshing leno ba fitlhêla ênê a le kwa Sefanyetsokraal. A fitlha a nna phela le Maroboroso fa teng Maroborose a fitlha a gapa lefatshe leo a leng mo go lôna ka le ~~xxxxx~~ tshwenyô ba ba ba mokoba mo go lôna a tšwa a fallêla kwa Freistata a tshaba fêla a sa gapê ~~xxx~~ sepê a tlogetse dikgomo mo go bôna le dinku le dipodi gotlhe le mabêlê dio tse

9 tšotlhe dilo tse ga ba ditlogêla fela ba ditlogetse ba tshaba mpa ya tsatsi lengwe le lengwe mpa e ya ba tlhokofalla go tlhokofala ga mpa eo Modimo wa thusa Roboroso. Mosadi wa gagwê a tšhola bana ba le babedi e le mafetlha. Omongwe wa monna Sefanyetse ebong Madutšwaneng Mogodirile ênê Modimo wa mo thusa e tšhola bana ba le babedi. Ke gôna Roboroso ge a utlwa ge Madutšwaneng a tšhotse bana ba le babedi a galefa a romêla go bitsa Modutšwaneng gore a tlo go dira. Ge a fitlha kwa go Roboroso ba mo tšhwara, ba tšhwara, ka Madutšwaneng Roboroso a tsaya thobane ba bangwe ba motšhwore a mo itaya le theka, a re w moetsa ge Roboroso a tshotse bana babedi moshotho a ka tšala bana ba bedi. Roboroso a bitsa ba gabo gore ba Mo tseye ba mo ise kwa ~~xxxx~~ tlung ya gagwe a o shwêla teng. Roborosa a bolotsa ntwana ya ge ba tsioga ba bo ba dikile motse ke dipitsi wa ga Sefanyetso, seo se, sa hutsafatsa kgosi le morafe wa yôna ke gôna ge ba tla tshabêla

kwa Freistata me o kile aga mo lefatshing leo la Freistata ka dinya, tse di telle. Kgosi Sefanyetso e rile ge a ipona e ntse a gola a bitsa morafe wa gagwê le bana ba gagwê a ba raya a re ênê ga rate gore aka shwêla mono lefatshing la ~~Freistata~~ Freistata o rata go shwêla kwa lefatshing la bo rraagwe ebong kwa lefatshing la gagwê. Me a boya koo borwa a tla a aga mo lefatshing la mmamogwe mo lefatshing leo le bidiwang Brakfontein ke moo a fitlhileng a shwêla teng a shwa ka ngwaga wa 1889 ka kgweli ya Tlhakolê ele 30th ke bôna bofêlô ba gagwê. Ke ênê yo erileng a ipoka are: "Ke ramatlho a phumuse wa kwa Ngwaritshi a re phumusetse ba ga Setšhele ba fete o phumusetse Bakhatla ba Sefikile sa kgomo se modumo, ba tle bana ba tsamaya ba go bolela ba re Moloisane o tlogetse moroba, o tlogetse moroba o fa Kgotleng o tlhola a phumusetse ba tsamai la ba la tla la phirima le leka la botala wa bokalaka Tsamai aga napo are ngwana a sena se tlhako sa bosigo le mo segele setlhako se se thata le itse ge a tla tsamaya ~~Naga~~ Naga. O tsamaile ga Molangwana lo tsamaile ga molangwana bosigo eo tsamaile le mogatse Digwai, le di gwai le Makoteng. Ke tšôna dipôkô tsa morêna Sefanyetso tseo.

Ke yona thuleganyô ya Bataung eo. Bataung ba lekgotla la ba Mmwubana ba ganne polêlô ya lekwalo leo la mmusho ba ganne le go tsêna mo kgotleng la yôna. Ke utlwane le banne bagolo ba le 3. ke bôna ba ba nthusitseng mosebetsi o wa mmusho. Ba dirile le nna mosebetsi go tsamaya o be o fele ke ntse ke na le bôna. Ke itsise Mmusho gore lekgotla lo lotlhe ga la dira, lekgatlhana le polêlô eo.

Ke Sefanyetso Sefanyetso morulanyi ke Johannes Mogdiriri.

END S 164